

Бишкек инновациялык колледжи

**Эл аралык эне тил күнүнө карата даярдалган ачык тарбиялык
сабактын планы**

Сабактын темасы: “Эне тил- улут байлыгы”

**Даярдаган: Кыргыз тили жана адабияты сабактарынын окутуучусу
Абдылдаева Б.О.**

(1-курс, А1-23 тобу)

БИКтин А1-23 тобунда 2024-жылдын 21-февраль күнү Эл аралык эне тил күнүнө карата өтүлүүчү ачык тарбиялык сабактын планы

Сабактын темасы: “Эне тил – улут байлыгы”

Сабактын максаттары:

А) Билим берүүчүлүк: Эне тилибиз болгон кыргыз тилинин жана түрк тилдүү элдердин тарыхы тууралуу маалыматтарын кеңейтет, өз алдынча изденүүлөрүнө түрткү берет.

Б) Тарбия берүүчүлүк: Студенттерди эне тилди сүйүүгө, барктоого жана сактоого, эне тилде сүйлөөгө, сүйлөө маданиятын сактоого, өлкөбүздө жашаган улуттар аралык достукту чыңдоого тарбиялайт.

В) Өнүктүрүүчүлүк: Студенттердин сүйлөө кебин, ой жүгүртүү жөндөмдөрүн өстүрөт. Жаңы үйрөнгөн сөздөрдү эске сактап, колдонушат.

Сабактын тиби: Жалпылоо сабагы

Сабактын түрү: Жалпылоо сабагы

Сабактын усулу: Чыгармачылык, изденүү

Сабактын предмет аралык байланышы: кыргыз тили, тарых, философия, чет тили ж.б.

Сабактын жабдылышы: интерактивдүү такта, китептер көргөзмөсү, сүрөттөр, дубал гезиттер, слайд, презентациялар, маркер ж.б.

Ачык тарбиялык сабактын жүрүшү:

Тема: “Эне тил- улут байлыгы”

Уюштуруу:

1. Саламдашуу
2. Жоктоо
3. Үй тапшырманы текшерүү

1-кадам: Кыргыз Республикасынын Гимни (аткарылат)

2-кадам: Мугалимдин сөзү:

Саламатсыздар урматтуу мугалимдер жана катышуучулар!

Бүгүн 21-февраль Эл аралык эне тил күнү менен куттуктайбыз!

Бул күндүн жаралыш тарыхына токтоло кетсек, 1952-жылы Бангладештин жаштары эне тилинин Мамлекеттик тил статусун алуусун талап кылышып, митингге чыгышкан. Ошол күнү студенттердин көпчүлүгү күч органдарынын огуна каза табышкан. Эл аралык Юнеско уюму 1999-жылы курман болгондорду эскерип, эне тил ар бир улуттун байлыгы экендигин эске салып туруу үчүн, бул күндү Эл аралык эне тил күнү деп жарыялаган.

Дүйнөдө 4000ге жакын эл, 7000ге жакын улут бар эмеспи. Ал эми Кыргызстанда 100гө жакын этностор жашайт.

Бүгүн Алтай тилдеринин бүлөсү болгон, Түрк бутагына кирген мамлекеттер: Кыргызстан, Түркия, Азербайжан, Өзбекстан, Казакстан, Түркмөнстан мамлекеттеринин эне тилдерин биздин студенттер даңазалашмакчы.

3-кадам: Баяндама “Эне тил-улут байлыгы” (1 студент окуйт)

4-кадам: Слайд көрсөтүлөт. Презентация жактоо менен эне тилдердин тарыхына токтолушат. Ошол тилдерде саламдашуу наркын көрсөтүшөт.

(ар бирине 3төн студент катышат,7мүнөттөн берилет)

1. Кыргыз мамлекеттик тили

Кыргызстан өлкөсүнүн эне тили болгон кыргыз тилинин тарыхына токтоло кетсек, кыргыз тили: байыркы, орто жана жаңы болуп үч мезгилге бөлүнөт.

Байыркы кыргыз тилинин жазма үлгүлөрү катарында Энесайлык эстеликтерди көрсөтүүгө болот. Азыркы кыргыз тили менен Энесай боюндагы ташка жазылып калган жазуулардын ортосунда бир жарым миң жылгы жакын убакыт өткөн. Мынчалык убакыт өткөндүгүнө карабастан, ал доордогу кыргыз тили менен азыркы тилдин ортосундагы окшоштук өтө арбын. Байыркы кыргыз тилинин дооруна андан кийинки дагы бир нече кылымдар кирет.

Кыргыз тилинин орто(Алтай) мезгилинде кыргыздын бир бөлүгү монголдордун чапкынына дуушар болуп, жер которушунда Алтай урууларынын тилдеринин алкагына кабылат.

Кыргыз тилинин жаңы мезгилинде элибиз Энесайдан Батышка көчүшү, Теңир – Тоого келиши менен жергиликтүү уруулардын тилинин таасиринен байый баштайт.

2. Түркия мамлекеттик тили

Түрк тилдери- генетикалык жана типологиялык жалпы белгилер менен мүнөздөлгөн жакын тектеш тилдердин тобу. Түрк тилдеринде сүйлөгөн элдер мурдагы СССР, Румыния, Түркия, Иран, Ооганстан, Моңголия, Кытай, Болгария, мурдагы Югославия жана Албанияда жашайт. Түркиянын эгемендүүлүгүнө чейин турк тили “Осман тили” деп да аталчу. 1924-жылдын конституциясы менен Turk dili деп аталат. Түрк тили жалпы Кипр аралында, Сирия, Ирак, Ливия өлкөлөрүндө сүйлөшөт. Германияда дагы Түрк коомчулугу бар.

Сүйлөгөндөрдүн саны боюнча Түрк тилдер тобунун эң чоң өкүлү(45млн.) Анадолу(малазиялык) жана европалык(румелиялык) диалекттер белгилүү.

3. Азербайжан мамлекеттик тили

Азербайжан мамлекеттик тили, жергиликтүү калктын жана Иран, Ирак, Ооганстан, Грузия, Армения, Дагестан жана Борбордук Азияда жашаган азербайжандардын тили. Түрк тилдеринин түштүк-батыш же огуз тобуна кирет. Азербайжан тилинде 4 диалектилик топ белгиленет: чыгыш тобу, түштүк тобу, батыш тобу, түндүк тобу. Азербайжан адабий тили Шемахи жана Бакы диалектилеринин негизинде 19- кылымда калыптанган.

Бул тилде 9 үндүү, 23 үнсүз тыбыш бар. 1929-жылга чейин араб графикасын колдонгон. 1940-жылы орус графикасына өткөн. Азыр кайрадан латын графикасын колдонот.

4. Өзбекстан мамлекеттик тили

Өзбек тили Алтай тобундагы түрк түркүмчөсүнүн чагатай тобуна кирет. Өзбек тилинде 30 миллиондон ашык адам сүйлөйт.

Өзбек тилинин тарыхы өнүгүүнүн 3 доорунан турат: байыркы түрк тили, эски өзбек тили, азыркы өзбек тили.

Өзбек жазуусу 1928-38-жылдары араб алфавитинин негизинде түзүлгөн. Латын алфавитине өтүү 1938-жылдан 1992-жылга чейин болгон. 1992-жылдан бери кайрадан латын алфавити (кириллица параллелдүү колдонула берет)

Жаңыланган өзбек алфавитинин акыркы версиясы 30 символду камтыйт: 29 тамга жана катуу тамганы көрсөтүү үчүн апостроф колдонулат.

5. Казакстан мамлекеттик тили

Түрк тилдеринин кыпчак тобуна кирет. Адабий казак тили түндүк-чыгыш диалектисинин негизинде калыптанган. Жазма эстеликтери 19-кылымдан башталган. 1940-жылы орус алфавитине өткөн. Казак тили башка тилдер сыяктуу эле чет өлкөлөргө тараган. Казак тилинде сүйлөгөндөрдүн жалпы саны 23 миллионго жакын. Морфологиялык жагынан кыргыз тилине окшош келет.

Адабий тили 15-19-кылымдарда калыптанып, адабий тилинин негиздөөчүсү Абай Кунанбаев болгон.

6. Түркмөнстан мамлекеттик тили

Огуз тобуна кирет. Негизги диалектилери: теке, йомут, эрсары, салыр, сарык, гөклен, чавдур, карадашлы, эски, арабачы, чегес. Баят, сакар, кырач, чандыр ж.б. Түркмөн тилинин диалекти жактан бөлүнүшү так изилденген эмес. Адабий тилинин негизин текин диалектисинин ахал айтымы түзөт. 1928-жылга чейин араб, 1940-жылга чейин латын, андан кийин орус кириллицасына өткөн. 1993-жылдан тартып латын графикасын колдонушат.

5-кадам: Сөз, тил тууралуу бабалардын накыл сөздөрү (4 студент айтат)

- * Сөздөн күчтүү, сөздөн ыйык курал жок
- * Сөз айтпагын билбеске.
- * Сөз атасы ыр, сөз катасы чыр.
- * Сөздүн көркү -насаат, куштун көркү- канат.
- * Кеп көркү- тил, ойдун көркү- сөз.
- * Тил кылычтан өткүр
- * Тилден бал да тамат, уу да тамат.
- * Тил акыйкатты табат.
- * Тууган катары кучакташтырган- тил,

Душман катары бычакташтырган- тил.

* Илим менен билимге көпүрө- тил.

6-кадам: Эне тил тууралуу ыр саптарынан көркөм окуу

(2 студент айтат)

Бирге жүрөм эне тилин кадырлайм.

Бул тил менен иштейм, сүйлөйм, ыр ырдайм.

Башка тилди жандай жакшы көрсөм да,

Эне тилим сүйгөнүмдөн жаңылбайм.

Зор “Манас” көлөмүнө жетпес ченем,

Чарчабай үч ай айтса түгөнбөгөн,

Кыргызда дагы толгон коп укмуштар,

Чынында баары сенин күчүн белем.

А.Осмонов

Орусча да, моңголчо да сүйлөй бил,

Жер жүзүндө жок бир дагы өгөй тил.

Ошондо да ширетейин дилиңе,

Шек келтирбе менин эне тилиме!

Кыргыз тили- кубат күчүм, жөлөгүм,

Ата болуп, үйрөткөн жашоо өнөрүн.

Жаным бирдей, каным бирдей көрөмүн,

Ал өлгөндө, мен да кошо өлөмүн.

Т. Үмөталиев

7-кадам: Белгилүү инсандардын тил жөнүндө айткан пикирлери

(3 студент айтат)

Улуттун тили дайыма элдин улуттук руху менен тыгыз байланышта.

А.Н.Толстой

Тилдин байлыгы – ойдун байлыгы.

Н.М.Карамзин

Тил- достуктун, макулдашуунун эң мыкты ортомчусу.

Э.Роттердамский

Чет тил бул- жашоо үчүн болгон күрөштө бизге курал.

К.Маркс

Бөтөн элдердин адеп-ахлак, кулк –мүнөзүн билиш үчүн, алгач алардын тилин үйрөнүүгө аракет кыл.

Пифагор

Көп тил билүү демек, бир кулпуга түшө турган көп ачкычтуу болуу.

Ф.Вольтер

Жашоодо тилден ачуу жана тилден таттуу эч нерсе жок.

Эзоп

Тилине ээ боло албаган адам, оюна да ээ боло албайт.

Л.Н.Толстой

8-кадам: Жыйынтыктоо.

Мугалимдин сөзү: Урматтуу катышуучулар! Бүгүнкү 21-февраль Эл аралык эне тил күнүнө арналган “Эне тил- улут сыймыгы” аталышындагы тарбиялык сабагыбыз өз максатына жетти деп ойлойм.

Элибиз сөзгө бай болгону үчүн нечендеген элдик ырларды, макал-лакаптарды, дастандарды жана “Манас” сыяктуу улуу эпосту жаратты. Ар бир доордо сөз жаңыланып турат жана жоготууга учурайт. Андыктан, эне тилибизди улуттук байлык катары аздектеп, сактап жүрүүгө тийишпиз. Өлкөбүздө жашаган улуттардын эне тилин сыйлап, биримдикке көпүрө болгон тилибизди жоготпойлу!

9-кадам: Дүйнө тилдеринин бири болгон англис тилинде катышуучуларга ыраазычылык билдирүү. (1 студент)

Студенттер англис тилинде жалпы хор ырдашат.

Үйгө тапшырма: “Эне тил болбой, эл болбойт” темасындагы дилбаян жазуу.

Кыргыз тили жана адабияты окутуучусу

Абдылдаева Б.О.

Билим берүү жана иштин сапатын

көзөмөлдөө бөлүмүнүн башчысы:

Айтмолдоева Лилия Таалайбековна

Жалпы билим берүү секторунун башчысы:

Тагаева Гүлзат Аликовна

Кыргыз Республикасынын Билим берүү жана илим министрлигинин Эл аралык эне тил күнүн белгилөө жөнүндөгү 06.02.2024 , №182/1 буйругунун негизинде Кыргызстанда жашаган улуттардын ынтымагын бекемдөө, алардын эне тилин, маданиятын жайылтуу жана 21-февраль Эл аралык эне тил күнүн белгилөө максатында “Бишкек инновациялык колледжи” мекемесинде 2024-жылдын 21-февраль күнү 1-курс, А1-23 тобунда “Эне тил – улут байлыгы” аталышындагы ачык тарбиялык сабак болуп өттү. Даярдаган: кыргыз тили жана адабияты сабактарынын окутуучусу Абдылдаева Бегайым Орозакуновна.

Максаты: Ар улуттун байлыгы болгон эне тилди сүйүүгө , асырап-сактоого, ыйык тутууга үндөө. Эне тилибиз болгон кыргыз тилинин тарыхын эсибизге салуу, унутта калтырбоо. Дүйнө тилдери боюнча маалымат алуу. Кыргызстан мамлекетинде жашаган элдердин достугун, биримдигин бекемдөө.

Ачык тарбиялык сабактын жүрүшүндө студенттер түрк тилдүү элдердин катарына кирген : Кыргызстан, Түркия, Азербайжан, Казакстан, Өзбекстан, Түркмөнстан мамлекеттеринин эне тилдеринин тарыхы, өнүгүшү тууралуу даңазалашып, ал тилдерде саламдашуу, учурашуудагы нарктуулукту көрсөтүштү. Эне тил тууралуу көркөм окууларды, белгилүү инсандардын пикирлерин, накыл сөздөрүн айтышты. Дүйнө тилдеринин катарына кирген англис тилинде жыйынтыкталып, хор аткарылды.

Катышуучу мугалимдер:

1. Билим берүү жана иштин сапатын көзөмөлдөө бөлүмүнүн башчысы Айтмолдоева Л.Т.,
2. Директордун тарбия иштери боюнча орун басары Мамаева Н.И.
3. Окуу бөлүмүнүн башчысы Талантова Н.Т.
4. Жалпы билим берүү секторунун башчысы, кыргыз тили жана адабияты сабактарынын улук окутуучусу Тагаева Г.А.
5. Түрк тили сабагынын окутуучусу Ормонова Ж.Ж.